

Міністерство освіти і науки України

Національна академія наук України

Мала академія наук України

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Секція

«Академічна й університетська наука»

Збірник наукових праць
за матеріалами

Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних
орієнтирів Григорія Сковороди»

02 грудня 2022 року

Том 2

Полтава 2022

УДК 502.43:528.921

Голік Ю. С., Ілляш О. Е., Чепурко Ю. В.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Монастирський О. М.

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської ОДА

juliakorzh2003@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АТЛАСУ ПОЛТАВЩИНИ

У 2005-2007 роках на Полтавщині були видані унікальні видання в серії «Екологічної бібліотеки Полтавщини» Екологічний та Агроекологічний атласи Полтавської області [1-2]. Науковцями та екологічною громадськістю видання були зустрінуті з великою зацікавленістю й використовувалися не тільки студентами екологами різних вищих навчальних закладів Полтавщини, а й України. Вони стали в нагоді фахівцям колишнього Державного управління екології та природних ресурсів Полтавської області при проведенні оцінки екологічного стану окремих районів Полтавщини. Особлива зацікавленість в цих роботах з'явилася з виходом Законів України «Про оцінку впливу на довкілля» та «Стратегічну екологічну оцінку».

Формування Екологічного атласу Полтавщини було проведено за допомогою групи спеціалістів відділу картографічного моделювання під керівництвом д. геогр. н., професора, завідувача відділу картографічного моделювання розвитку і розміщення продуктивних сил (РВПС) України НАН України Барановського В. А. – розробника Екологічного атласу України.

Актуальність дослідження. В матеріалах Екологічного та Агроекологічного атласів поєднано аналітично-інформаційні, науково дослідницькі та навчально-методичні напрацювання, що знайомили із екологічною ситуацією в Полтавській області, природними умовами та природними ресурсами. З точки зору навчання особливу цінність атласів надавав значний обсяг аналітичної інформації, яку було подано у вигляді насиченого, логічно пов'язаного картографічного матеріалу, додаткових таблиць, діаграм, гістограм. Нажаль екологічна інформація за період більше ніж 15 років вже суттєво змінилася та застаріла. Тому, розробка нового Екологічного атласу Полтавської області, яка свого часу була самою чистою в екологічному плані в Україні – є важливою та актуальною.

У липні 2020 року затвердженням постанови ВРУ про утворення та ліквідацію районів відбулися зміни в адміністративно-територіальному устрої держави. Так, в Полтавській області замість 25 районів було створено 4 райони та 60 територіальних громад (ТГ). Території нових районів області є значно укрупненими в порівнянні із попередніми межами. Кременчуцький, Лубенський та Миргородський райони, хоча й мають різну кількість ТГ у своєму складі – 12, 7 та 17 відповідно, але їх площа є майже ідентичною та складає 6,11 тис. км², 5,48 тис. км² та 6,29 тис. км² відповідно. Четвертий Полтавський район є найбільш гіпертрофованим, має у своєму складі 24 ТГ та складає площу 10,86 тис. км², що майже у два рази більше від території Лубенського району.

Метою дослідження є розроблення картографічних матеріалів відносно нових територіальних одиниць за сучасними показниками стану довкілля.

Об'єкти і території природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) являються одними із головних складових навколишнього природного середовища, є національним надбанням та основою для подальшого розвитку і оптимізації територій та об'єктів природно-заповідної мережі в умовах збалансованого розвитку нашої держави. До ПЗФ встановлено особливий режим охорони, використання і відтворення. За даними Департаменту екології та природних ресурсів станом на 01.01.2021р проведено розподіл відносно окремих ТГ 393 територій та

об'єктів ПЗФ, що займають площу 142789,76 га. Результати нового розподілу територій та об'єктів ПЗФ представлено на рис. 1

Ліс – це найбільш могутній тип рослинного покриву і один з головних компонентів біосфери. Збільшення лісистості території, нарощування ресурсного та екологічного потенціалу лісів, збереження біологічного різноманіття, підвищення стійкості лісових екосистем до впливу негативних факторів довкілля, охорона і захист лісового фонду – аспекти ключових цілей державних і регіональних стратегічних програм у сфері гарантування комфортних умов проживання населення, є складовою однієї з сімнадцяти глобальних цілей сталого розвитку розвинених країн світу прийнятих на період до 2030 року.

Рисунок 1 – Природно-заповідний фонд Полтавської області

Станом на 01.01.2021 р. площа території, вкритої лісом у Полтавській області складала 231,2 тис. га, що відповідає 8,9 % лісистості від загальної площі. Цей показник майже вдвічі відрізняється від державного показника, який становить 15,9%. Основною причиною низької лісистості залишається дуже висока розораність території та скорочення захисного лісорозведення.

За даними Полтавського ОУЛМГ було проведено аналіз розподілу площ лісового фонду станом на 1.01.2022р, результати якого представлено на рис. 2.

Аналіз складу лісового фонду показав, що в нього входить майже третина об'єктів ПЗФ. Підсумовуючи вищезазначене, нами пропонується введення нового показника – показника зелених ресурсів, далі (ЗР), що сумарно дорівнює площі ПЗФ і лісу конкретної ТГ й відображає рівень екологічно чистої території, що є одним із основних факторів характеристики стану природного середовища проживання населення, створено відповідну карту рівня наявності ЗР окремих ТГ регіону, представлену на рис.3. Площі під ЗР, розглядаються як еколого стабілізуючі території окремої ТГ.

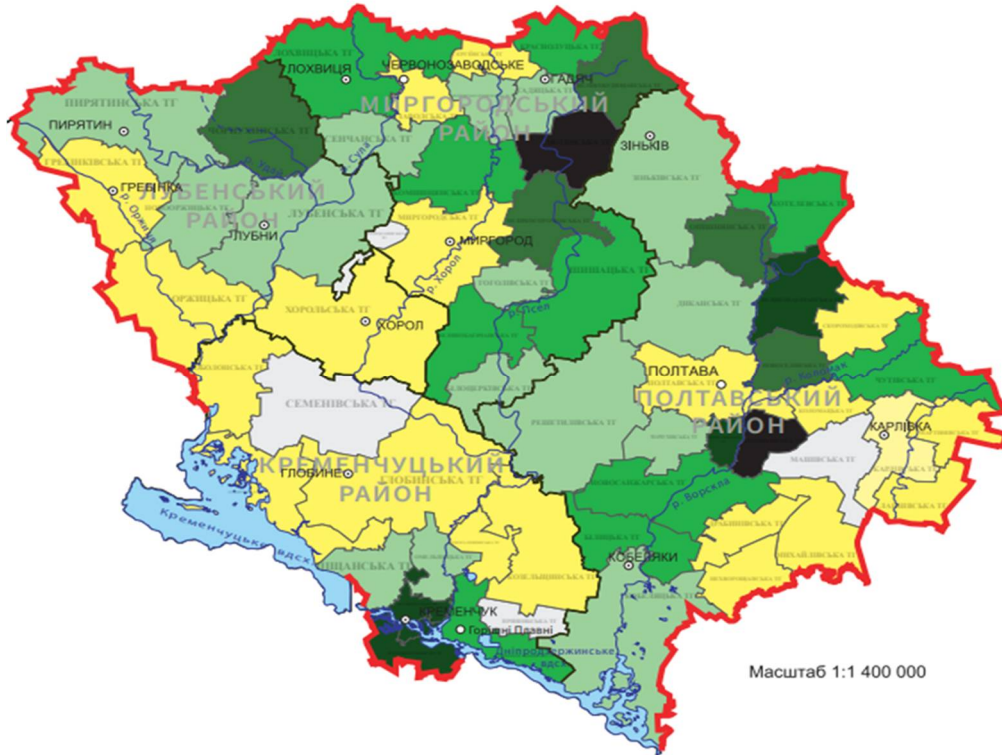

Рисунок 2 – Лісовий фонд Полтавської області

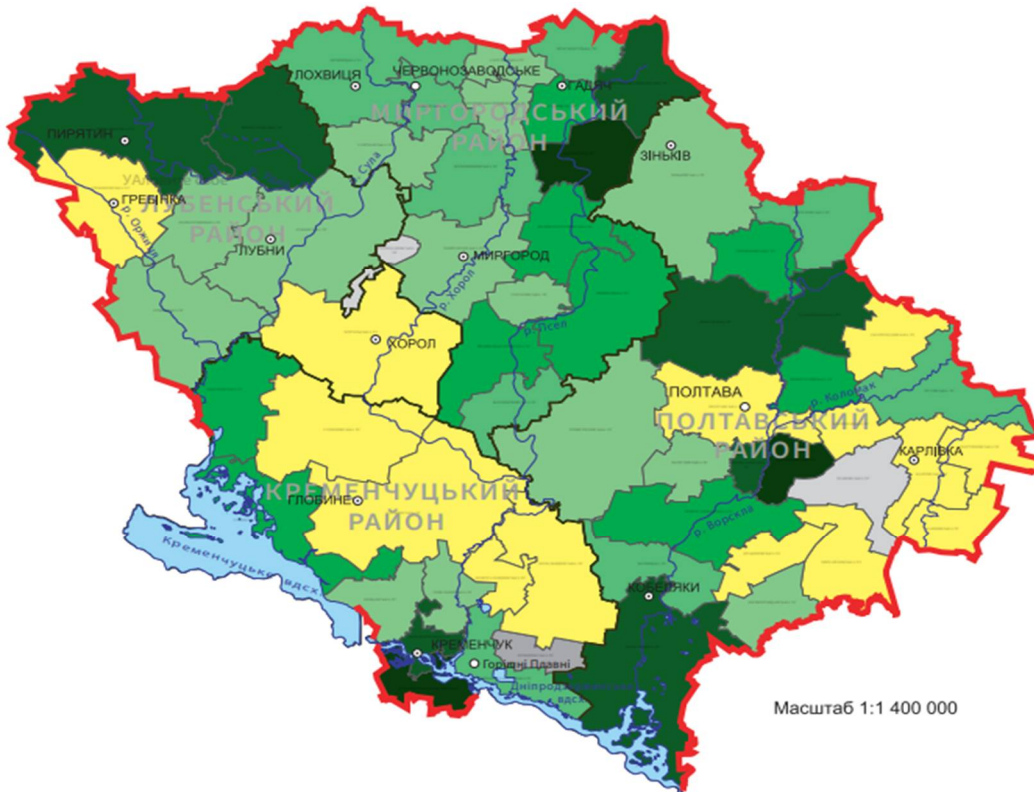

Рисунок 3 – Зелені ресурси Полтавської області

Роботи, описані вище, було проведено ще до початку повномасштабної війни, що зараз триває в Україні. Це призвело до певних змін у пріоритетності завдань і цілей, що стояли перед органами влади, науковцями, суспільством. Тепер на перший план вийшли: безпека та

збереження життя, наявність продуктів харчування, енергобезпека – базові людські потреби. Велике занепокоєння у науковців та фахівців у галузі захисту довкілля та раціонального природокористування викликає ситуація, що може привести до масових незаконних вирубок об'єктів ПЗФ та лісу задля опалення, і матиме катастрофічні наслідки для довкілля. Вкрай важливо не допустити винищення ЗР та запропонувати шляхи вирішення даної проблеми.

В якості альтернативного твердого палива запропоновано використання швидкоростучих сортів деревини та рослин, що мають достатній енергетичний потенціал. Павловнія, енергетична тополя та верба, міскантус – культури, що можуть бути використані для виробництва брикетів, паливних гранул, дров. Швидкість росту культур, таких як павловнія і тополя досягає 4-5 м за рік, вони здатні продукувати значну кількість біомаси за короткий період часу, мають підвищену адаптивність до ґрунтів, високу стійкість до шкідників, легке вегетативне розмноження, низьку собівартість вирощування, запобігають ерозії ґрунтів, стимулюють покращення екосистем. Для вирощування культур вищезазначених сортів пропонується використання таких площ ТГ: перелогів, ярів, сухих канав, траншей, пустирів, згарищ, земель запасу, площ, зайнятих звалищами ТПВ, які після проведення рекультивації за стандартами можуть використовуватися під заліснення. Це допоможе захистити та зберегти ЗР.

У ході обробки й аналізу вихідних матеріалів було використано наукові методи систематизації: статистичний та аналітичний. **Результатом проведеного дослідження** є картографічні матеріали представлені у вигляді нових карт ПЗФ, лісу та ЗР – рис. 1, 2, 3 відповідно.

Все наведене вище дозволяє зробити **висновок**, що розроблення нового Екологічного атласу Полтавщини актуальне завдання, над яким сьогодні працює колектив університету разом з Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської ОДА.

Література

1. *Екологічний атлас Полтавщини. Випуск 4. За редакцією Ю.С. Голика, В.А. Барановського, О.Е. Ілляш – Полтава: Полтавський літератор, 2006.-128 с.*
2. *Агроекологічний атлас Полтавщини. Екологічна бібліотека Полтавщини Випуск 7.- Полтава, 2009-116 с.*